

244

A Belvárosból a Tabánba ívelő Erzsébet-hídon évekkel ezelőtt utolsókat koppantak a szegecselők kalapácsi, beemelték az előregyártott járdaelemeket, lefektették a villamosok sínparjait. Idestova huszonöt éve, hogy a német fasiszták kétségbeesett védekezésük során a többi pesti Dunahíddal együtt ezt is a levegőbe röpítették. Ma egyetlen merész íveléssel köti össze a két partot.

A török hódoltság idején, majd az azt követő századokban Buda és Pest nemcsak közigazgatásilag volt két külön város, hanem gyakorlatilag is. Állandó híd nem

volt. Az egyetem bölcsészkarának épülete helyén a régi piarista ház és a régi Városháza állt. A rendezés során apró házak sokaságát bontották le, utcák tűntek el a város térképéről.

Két dolog maradt csupán a régi helyzetében. Az egyik a Március 15. téren levő Contra Aquincum vagy Trans-Aquincum. A római erődnek, Pest város ősenek a maradványai a Földalatti Múzeumban láthatók. Eppen mostanában zajlott le egy pályázat, amelynek egyik célja a romok láthatóvá tétele a felszínen. A másik, helyén maradt építmény Pest legrégebb

Pest-Buda

Volt időik városa

Eltűnt utcák és terek

Vásártér a Belvárosban

PESTI VÁSÁR 1858

A forradalom szülte neveket 48 után eltörölték

volt. A téli jégelvonulás után lehorgonyzott hajókat állítottak egymás mellé, a hajók között pallokat rögzítettek és a hajó-hídon megindulhatott a forgalom.

Kishíd, Nagyhid

Ez a híd a Belvárosból a Tabánba vezetett át. Előbb a mostani Türr István utca vonalába, majd feljebb vitték, körülbelül a Deák Ferenc utca folytatásához. A két utca neve a múlt századig őrizte a hajóhidak emlékét: a Türr István utcát Kishíd utcának, a Deák Ferenc utcát Nagyhid utcának hívták.

Történelmi jelentőségű volt Széchenyi kezdeményezése állandó híd felépítésére. Megépült a Széchenyi nevet viselő Lánchíd, de kezdeményezője már nem láthatta az elkészült alkotást. Amikor a forgalom megindult — 1849 novemberében — Széchenyi Istvánt már a döblingi kórházban kezelték.

A Lánchidat a Margit-híd követte. Ezután került sor a Ferenc József-híd és az Erzsébet-híd megépítésére. Az utóbbit az 1894. évi XIV. törvénycikk rendelte el. A híd építésével egy időben szándékoztak modernizálni a hídfők környékét is, amelyek középkori állapotukban girbe-görbe úthálózattal terpeszkedtek a tervezett hídnál. Ezért egymás után írták ki a tervpályázatokat a Belváros legősibb részének, az Erzsébet-híd pesti hídfője környékének rendezésére.

A híd megépülte előtt a félig-meddig rendezett partvonalon, a mostani Belgrád rakparton halárusok bódéi éktelenkedtek. Úgy is hívták, hogy Hal tér. A Szabadsajtó útnak és a Klotild-palotának természetesen még nyoma sem

temploma, a Belvárosi plébánia-templom, amely a hídepítőknél elég sok gondot okozott. Először le akarták bontani, majd olyan terv született, hogy eltolják helyéről. Végül is sértetlenül, eredeti helyén maradt, és a híd-tengelyt módosították, illetve alkalmazták az adott helyzethez. A híd iránya kissé délre hajlott a Rákóczi út egyenes vonalú képzeletbeli meghosszabbításától.

Az akkor végrehajtott nagyarányú városrendezés során célszerűbb helyet is találhattak volna a híd elhelyezésére, például a Kossuth Lajos utca, a kissé módosított vonalú Kígyó utca és az egyetemi épület alatti átjáró vonalában. Ezáltal elérhették volna, hogy a 3. számú országos főútvonal folytatását alkotó Szabadság út, Kerepesi út, Rákóczi út, Kossuth Lajos utca vonalán haladó kelet-nyugati irányú fő közlekedési út törés nélkül fusson fel a hídra. Az azóta történt építkezések és az úthálózatnak a századforduló idején kialakított rendszere a mostani építőket már arra kényszerítette, hogy eredeti helyén építsék újjá a hidat.

Nyoma veszett

Az Erzsébet-híd első építése 1898-tól 1903-ig tartott. Ezzel párhuzamosan haladt a régi Belváros megújítása is. Ekkor alakították ki a kelet-nyugati és észak-déli utak mentén, azaz a Kossuth Lajos utca és a Petőfi Sándor utca — Károlyi Mihály utca metszéspontjában a Felszabadulás teret és a térről a hídra vezető Szabadsajtó utat. (Valamennyinek mai nevét említjük.)

Az átrendezés folytán nemcsak házak, hanem utcák, terek is eltűntek. Nyoma veszett a Belvárosi templom mögött húzódó rövid

Plébánia utcának, a délibb fekvésű Klotild palota helyén a Felszabadulás tér felé tartó Sebestyén utcának is. Megszűntek olyan terek, amelyek nevezetes szerepet tölthettek be a város életében. Ilyen volt a Városház tér vagy Fő tér is. Ez a tér a régi Városháza, a Belvárosi templom és a volt piarista ház között foglalt helyet. Mai helyrajzi fogalmak szerint a Március 15. tér északi részének egy darabján és a bölcsészkar épületének egyik részén terült el. Ez volt a régi Pest főtere. Itt tartották a vásárokat.

Amikor a tanács úgy látta célszerűnek, hogy a városközpontból kitelepítse az árusokat és a falusi szekerek sokaságát, új helyet jelölt ki a város szélén. A mai budapestiek számára furcsán hangzik: ez a városban kívüli Újvásártér a mostani Engels téren volt. Még a múlt században is valóságos vásárváros képét mutatta a tér, szabályszerűen kialakított, egymással párhuzamos utcákkal.

(Az 1900 körül megszűnt Városház teret 1848. márciusában a forradalmi Pest a frissen kivívott nemzeti függetlenség tiszteletére Szabadság térnek nevezte el. Az 1848-as helyneveket a maival helyettesítve arról is van szó a határozatban, hogy az Egyetem térét Március 15. térnek, a Kossuth Lajos utcát Szabadsajtó utcának nevezik el. Az Egyetem tér azzal szolgált rá a Március 15. tér névre, hogy onnan indult el az egyetemi ifjúság tüntetése. A Kossuth Lajos utca és Szép utca sarkán, a Nemzeti Kaszinó lebontott épületével átellenben, ahol ma régiségkereskedés működik, állott a Landerer-féle nyomda, amelyben március 15-én a forradalmi ifjúság a sajtógépeket lefoglalva, a cenzor engedélye nélkül kinyomatta Petőfi Nemzeti dalat és a legfontosabb követeléseket tartalmazó 12 pontból álló kiáltványt. Ezért kap-

ta ez az utca a Szabadsajtó nevet. A szabadságharc bukása után azonnal eltörölték a forradalom szülte utca- és térneveket.)

A Fővárosi Tanács 1948. március 15-én tartott centenáriumi díszközgyűlésén elhatározta, hogy feléleszti a nagy időik nagy neveit. A határozat megvalósítása nem volt egyszerű, mert az 1848-as Szabadsajtó (korábban és utána Hatvani) utca Kossuth Lajos halála óta róla kapta nevét. Ezért a folytatását képező Eskü út lett a Szabadsajtó út. A Szabadság térrel két baj is volt. Az egyik, hogy az 1848-ban erre a névre keresztelt tér már nem létezett. A másik, hogy a Lipótvárosban az Újépület (Neugebäude) helyén keletkezett teret a századfordulón már Szabadság térnek keresztelték.

Abból kiindulva, hogy a 48-as Szabadság tér egy darabja az Eskü tér részévé vált, ezt a teret nevezték el Március 15. térnek. A döntést az is indokolta, hogy ide vezet a Szabadsajtó út, és szinte egybeolvad vele a szomszédos Petőfi tér, ahol a költő közadakozásból állított szobra áll.

Háromszög alakú tér

A Belvárosnak a századfordulón történt szabályozásakor megszűnt két egybeérő tér is az Erzsébet-híd pesti hídfőjének közelében. Az eltűnt Lakatos utca, a Duna utca és az akkoriban Zöldfa utcának nevezett Veres Pálné utca találkozási pontjánál egy ötszáz négyszögölnyi, háromszög alakú teret keletkezett. (Ennek területén a déli Klotild-palota egy része és a Néphadsereg tiszti háza áll.) A középkorban a dunai hajómolnárok itt szerezhetők be a gabonát, akkoriban Búza térnek vagy Búza piacnak hívták.

Az Erzsébet-híd első építése idején tehát megszűnt a Városház tér, Hal tér, Rózsa tér, Sebestyén tér, Sebestyén utca, Lakatos utca, Plébánia utca. Kialakult a mai Felszabadulás tér, Szabadsajtó út, Március 15. tér. Új arculatot öltött a hídfő egész környezete.

A budai oldalon a hídepítés nem okozott ekkora felfordulást. Ott ugyanis már akkor létezett a Döbrentei tér. A hídepítés miatt csak a Gellérthegyből faragtak le egy keveset. Ezt sem annyira a híd tette szükségessé, mint az az esztétikai elgondolás, hogy a hídtengellyel egyvonalba helyezték a Gellért-szobrot. Ez tudniillik nemcsak a hagyomány, hanem a hiteltel történelmi források szerint is az a hely, ahonnan 1046-ban Vata pogány magyarjai a Dunába görgették Gellért csanádi püspököt.

PURUCZKI BÉLA